

El seguiment de l'evolució de la situació lingüística al Quebec, un projecte amb una agenda coneguda

per Pierre Bouchard

Resum

L'Oficina quebequesa de la llengua francesa (OQLF) ha rebut recentment el mandat de fer el seguiment de l'evolució de la situació lingüística al Quebec i de fer-ne un informe per al ministre almenys cada cinc anys. La realització d'aquesta tasca s'ha de veure com una continuació de la que es va iniciar als anys 90. L'autor presenta en aquest article els plantejaments i els treballs preparatoris per a la realització d'aquest mandat, així com el pla de treball que d'alguna manera conformarà l'estructura del proper estudi. Pel que fa a les estratègies de difusió, l'autor es fa ressò d'una decisió del Comitè de seguiment, que no desitja esperar l'elaboració de l'informe previst per la llei per difondre els indicadors actualitzats o novament elaborats, i les recerques fetes en aquest context, sinó que voldria fer-ho a mesura que es pugui disposar d'aquestes dades, mitjançant la publicació de petits fascicles i a Internet. El pla per a l'estudi consistiria a integrar tots els indicadors produïts per tal d'establir-ne, així s'espera, un diagnòstic clar.

Sumari

1. Introducció
2. Alguns precedents
3. El seguiment de la situació lingüística
  - 3.1 Treballs preparatoris
    - 3.1.1 Sessió de pluja d'idees
    - 3.1.2 Creació de grups de treball
  - 3.2 Pla de treball
  - 3.3 Estratègies de difusió
4. Conclusions
5. Bibliografia

1. Introducció

L'1 d'octubre del 2002, en el marc de les darreres modificacions aportades a la Carta de la llengua francesa, l'Oficina quebequesa de la llengua francesa ha rebut recentment el mandat de fer el seguiment de l'evolució de la situació lingüística al Quebec, i d'elaborar-ne un informe per al ministre almenys cada cinc anys, sobretot pel que fa referència a l'ús i a l'estatus de la llengua francesa, i a les actituds i als comportaments dels diferents grups lingüístics (L.R.Q., c. C-11, a. 160).

És sorprenent i interessant que aquest mandat es trobi en la Carta de la llengua francesa. En efecte, per a les persones que han seguit l'evolució de la situació lingüística al Quebec, es pot constatar que l'organització del seguiment de la situació lingüística al Quebec no es va iniciar fins als anys 90, i això, tot i que els esforços de francesització es van iniciar oficialment molt abans, és a dir, als anys 70. Un bon nombre de recerques s'han dut a terme amb anterioritat (en els àmbits del treball, dels mitjans de comunicació i dels serveis; sobre les actituds dels grups lingüístics; i sobre la qualitat i el mestratge del francès, entre moltes d'altres); i hi havia moltes dades administratives disponibles, però fins aleshores s'havien fet pocs esforços per articular totes aquestes dades i establir un diagnòstic fiable de la situació lingüística. No obstant això, al llarg dels anys 90, aquesta preocupació va sortir a la llum i va donar lloc a alguns precedents que es plantejaran en la primera part d'aquest article, uns precedents que inspirarien, a més, el seguiment avui dia inscrit en una llei. Aquesta obligació de fer periòdicament un informe sobre l'evolució de la situació lingüística també és molt interessant, ja que assegura un cert reconeixement a la funció d'avaluació de l'aplicació de la política lingüística, i aporta al govern els mitjans per seguir-ne la situació i de respondre segons les necessitats. La segona part d'aquest article tractarà sobre els treballs elaborats o per elaborar en aquest nou context.

2. Alguns precedents

El 1992 el Consell de la llengua francesa, en col·laboració amb els altres organismes creats per la Carta de la llengua francesa (l'Oficina de la llengua francesa, la Comissió de protecció de la llengua francesa i la Comissió de toponímia) i el Secretariat de política lingüística, ha començat a treballar realment des d'aquesta òptica. Així, la publicació del fascicle *Indicateurs de la situation linguistique au Québec* el 1992 constituïa una primera experiència important al Quebec, tot i que era limitada. La conjuntura econòmica d'aleshores no permetia fer noves recollides de dades, i es va decidir de limitar l'operació a les dades existents, aplegant-les i integrant-les en grans temàtiques, per proposar així una mena de taula de control de la francesització al Quebec. El fascicle que es va publicar en aquell moment presenta informacions relatives a la població, la immigració, l'educació, el treball, els ingressos, les comunicacions, la cultura, la certificació de les empreses i dels organismes de l'Administració, la toponímia. Aquest fascicle, i és important de subratllar-ho, no s'ha reeditat després, però un cert nombre dels indicadors que hi eren presents s'han actualitzat el 1995 amb motiu de l'estudi de la situació lingüística, que tractarem més endavant.

El 1994, el mateix equip ha seguit amb el treball iniciat el 1992, aprofundint en la temàtica del treball amb l'ajuda de seixanta-un indicadors i d'una anàlisi, que integren un gran nombre de dimensions de la llengua de treball tractades en aquell moment. Aquesta anàlisi ha permès d'articular entre ells els indicadors disponibles en l'àmbit del treball, i de comprendre millor l'acció dels factors favorables o desfavorables per a l'ús del francès. Aquesta publicació no podia sinó preparar i servir per a la realització d'un estudi més englobador, que el Govern de l'època encarregaria a un Comitè interministerial.

En efecte, es va encarregar i dur a terme un estudi el 1995, que es va publicar el 1996 (*Comité interministériel...*, 1996). Des del 1977, semblava que tot i els canvis importants sobrevinguts en la legislació lingüística¹, la societat quebequesa afrontava noves necessitats, alimentades principalment pel context demolingüístic, per la mundialització de l'economia i per l'adveniment de les noves tecnologies de la informació. Aquests eren els aspectes que semblava que el Comitè interministerial havia d'examinar sobre la situació de la llengua francesa en un gran nombre d'esferes de la societat quebequesa. Així, l'estudi que es va fer aleshores tracta sobre la llengua de treball, de la francesització de les empreses, de la llengua del comerç i dels negocis, de la llengua de l'Administració i dels organismes parapúblics, de la llengua de l'ensenyament, de la llengua de la integració dels immigrants, de la llengua de les pràctiques culturals i del francès en la mundialització dels intercanvis i de la informació. En resulta, doncs, que s'ha recorregut un llarg camí des del 1977 vers un ús normal i habitual de la llengua francesa al Quebec. En efecte, s'ha pogut observar una progressió neta vers la generalització de l'ús del francès en diferents àmbits; per exemple, una gran majoria de joves immigrants assisteixen a l'escola francesa, i augmenta l'ús del francès en el món dels negocis. D'altra banda, també s'ha pogut veure que encara queda camí per recórrer per tal de fer del francès la llengua comuna dels quebequesos.

Una altra operació d'envergadura s'ha dut a terme al llarg de l'any 2000-2001 per la Comissió dels Estats generals sobre la situació i el futur de la llengua francesa al Quebec. Aquesta comissió tenia com a mandat identificar i analitzar els principals factors que poden influenciar sobre la situació i el futur de la llengua francesa al Quebec, d'extreure'n les perspectives i les prioritats d'acció pertinents, de procedir a l'examen dels articles de la Carta de la llengua francesa i, en general, de presentar unes recomanacions per tal d'assegurar l'ús, la difusió i la qualitat de la llengua francesa al Quebec (*Commission des États généraux...*, 2001 : ¶). Contràriament al Comitè interministerial, que s'havi esforçat «per proveir un retrat xifrat de les situacions observades, cada vegada que les dades estaven disponibles» (*Comité interministériel...*, 1996 : 219), aquesta comissió ha triat per dur a terme el seu mandat tenir «unes audiències en totes les regions del Quebec, igualment que en l'àmbit nacional», d'organitzar «unes jornades temàtiques i un col·loqui internacional sobre uns aspectes precisos i neuràlgics per al futur del francès al Quebec» (*Commission...*, 2001 : i). Des d'aleshores, n'ha resultat un estudi de tipus qualitatiu, que dóna compte de progressos considerables aconseguits des del 1977 (ex.: en els àmbits de la llengua de l'ensenyament, de la llengua del comerç i dels negocis i de la francesització de les empreses). D'altra banda, els comissaris han arribat també a constatar que aquesta

¹ La major part d'aquests canvis són el resultat de la imposició unilateral el 1982 de la Constitució canadenca i d'una Carta canadenca dels drets i llibertats.

situació no és, però, irreversible. Segons ells, «faria falta molt poca cosa per trencar aquesta cohesió social. Noves pressions, atribuïbles a una nova situació econòmica i social sobre el pla internacional, que tendeix a imposar l'anglès sobre el francès, fan de manera que en l'actualitat es poden observar al Quebec certs retrocessos i estancaments (Commission..., 2001 : 10). En resum, aquesta constatació no podia sinó incitar el govern a crear els mitjans per seguir l'evolució de la situació lingüística al Quebec, i és això el que s'ha fet, introduint en la llei 104 (L.Q. 2002, c. 28) aquesta obligació de vetllar per la situació, i d'elaborar-ne un informe per al ministre almenys cada cinc anys.

3. El seguiment de la situació lingüística

Segons les darreres modificacions aportades a la Carte de la llengua francesa, un nou estudi s'ha d'haver fet abans de l'octubre del 2006, la data d'aniversari de l'entrada en vigor de la Llei 104 (L.Q. 2002, c. 28). Com preparar-se per a la realització d'aquest estudi? Aquesta és la pregunta general que l'equip de recerca de l'Oficina quebequesa de la llengua francesa s'ha plantejat. I la resposta a aquesta qüestió no és gens fàcil.

S'havia de començar de nou o construir sobre el que ja estava fet? Quina perspectiva s'havia d'adoptar? Qui hauria de fer què? Com s'havia de fer i quan? Amb quins pressupostos? Com i quan s'haurien de difondre? Aquestes són algunes de les preguntes que s'han posat sobre la taula i a les quals semblava important de donar possibles respostes al més aviat possible.

A més, la llei preveia la creació d'un comitè de seguiment de la situació lingüística compost d'«un president, escollit entre els membres de l'Oficina», d'un «secretari, escollit entre el seu personal», i de «tres persones que no són membres de l'Oficina o del seu personal». D'altra banda, la llei esmentava que el Comitè de seguiment de la situació lingüística havia de comptar segons la llei «almenys amb dos especialistes en demografia o en sociolingüística» (L.R.Q., c. C-11, a. 165.12). Altres preguntes s'afegien, doncs, a les esmentades amb anterioritat. Qui formaria part d'aquest comitè? Quin seria el paper d'aquest comitè i com s'integrarien els seus membres amb l'equip de recerca i els col·laboradors externs?

Quin seria el mandat d'aquest comitè? La llei estipulava que el Comitè de seguiment de la situació lingüística sotmet «a l'Oficina, si li ho demanen o per iniciativa pròpia, unes propostes i opinions» (L.R.Q., c. C-11, a. 165.11). Però com es pot interpretar aquest redactat? L'equip de recerca s'ha plantejat aquesta qüestió i els membres del comitè han fet el mateix. Aquests darrers han definit els seu mandat de la manera següent :

- a) fer propostes a l'Oficina quebequesa de la llengua francesa pel que fa al tipus de recerca que es podrà dur a terme per fer el seguiment de l'evolució de la situació lingüística;
- b) emetre opinions pel que fa a la qualitat científica de les recerques i dels indicadors elaborats en el marc d'aquest seguiment;
- c) emetre eventualment a l'OQLF opinions i propostes sobre les accions per emprendre com a resultat de les recerques.

En fi, l'amplitud del mandat confiat pel legislador va portar l'equip de recerca a reflexionar sobre les modalitats de la realització d'aquest estudi. Ràpidament ens va semblar que el treball no es podia fer únicament de manera interna. D'altra banda, se'n podia extreure una lliçó de l'experiència passada en el sentit que una operació com aquesta no es podia dur a terme sense una col·laboració important de socis (Georgeault, 2003 : 359), de la mateixa manera que sense recórrer a un comitè científic de reconegut prestigi o amb aquesta solvència. Des dels inicis s'ha fet de manera per integrar un cert nombre de socis als processos de realització d'aquest seguiment i per treballar en comú amb el Comitè de seguiment. Continuarem tractant aquest aspecte en les pàgines següents.

3.1. Treballs preparatoris

Totes aquestes qüestions han portat a l'equip de recerca de l'Oficina quebequesa de la llengua francesa a buscar els millors mitjans per dur a terme el mandat confiat. Una primera decisió d'importància ha estat el fet de partir dels indicadors ja publicats i dels estudis també fets, i de sotmetre-ho tot a un grup d'experts, als membres del comitè de seguiment i altres. I una altra decisió, i no la menys important, ha estat de crear dos grups de treball per a les

preguntes que no havien estat formalment abordades anteriorment, és a dir, la qualitat i el mestratge del francès, i els comportaments i les actituds dels diferents grups lingüístics.

3.1.1. Sessió de pluja d'idees

La idea de consultar a un grup d'experts ha fet que l'equip de recerca organitzés el novembre de 2002 una sessió de pluja d'idees al voltant dels següents temes, que ja estaven plantejats en l'estudi de 1996: llengua i població, llengua i immigració, llengua i ensenyament, llengua i treball, llengua i informàtica, llengua i ingressos, francesització dels llocs de treball, i llengua del comerç i dels negocis. Els objectius d'aquesta sessió havien estat definits de la manera següent:

- a) orientar el més ràpid possible els treballs en cada àmbit;
- b) obtenir una opinió científica dels recercadors interessats en aquest tema;
- c) jerarquitzar els treballs necessaris per a la realització d'aquest seguiment;
- d) examinar els mitjans necessaris per assegurar una millor associació (una altra sessió, col·loquis, estades...).

De fet, lligat amb les decisions ja preses, partint dels indicadors ja publicats i dels estudis també fets, i per tal d'assegurar el bon desenvolupament de la trobada, els Indicateurs de la situation linguistique au Québec. Édition 1992; els Indicateurs de la langue du travail au Québec. Édition 1994 i el Rapport du Comité interministériel sur la situation de la langue de travail, 1996, han constituït el menú principal dels treballs d'aquesta sessió. A partir d'això, nosaltres vam poder determinar quins indicadors s'havien d'actualitzar, deixar de banda, o quins indicadors s'havien de desenvolupar (a partir de recerques ja fetes i de recerques per fer). A més de les crítiques aportades, totes pertinents, es va fer també un gran nombre de propostes, que permetran sense cap dubte fer un estudi més complet i de qualitat científica superior a l'anterior.

3.1.2. Creació dels grups de treball

A més de la consulta als experts gràcies a una sessió de pluja d'idees, també s'han creat dos grups de treball formats per recercadors amb experiència en l'àmbit o en àmbits interrelacionats, per orientar els treballs en matèria de qualitat i de mestratge del francès i en matèria de comportaments i d'actituds dels diferents grups lingüístics.

Els treballs endegats a la fi de la tardor del 2002 s'havien d'acabar a finals de març del 2003 per poder-los tenir en compte en l'establiment del pla de treball de 2003-2004, de què parlarem més endavant.

El grup de treball sobre els comportaments i les actituds dels diferents grups lingüístics havia rebut el mandat de proposar unes orientacions quinquenals de recerca per tal d'efectuar un seguiment fiable dels comportaments i actituds dels diferents grups lingüístics al Quebec. Entre altres coses, havia de deixar clars els eixos de recerca que s'havien de tenir en compte per al nou mandat confiat per la llei, i enumerar les pistes de recerca que podrien formar part del proper programa quinquenal de recerca.

Pel que fa al grup de treball sobre la qualitat i el mestratge del francès, aquest havia rebut un mandat similar al del grup anterior, és a dir, proposar una manera per abordar la qualitat i el mestratge de la llengua, la qual cosa permet efectuar un seguiment fiable de l'evolució d'aquestes qüestions al Quebec. D'altra banda, els objectius d'aquest darrer grup diferien dels del grup precedent, tenint en compte el tema tractat i les posicions sovint antagonistes que aquest tema suscita. Així mateix, aquest grup també hauria d'inventariar i documentar les posicions relatives a la qualitat i el mestratge de la llengua, trobar els punts de convergència entre les diferents posicions observades, determinar la o les orientacions que haurien d'estar subjacents en les recerques que s'haurien de fer en aquest àmbit, i enumerar els àmbits de recerca que podrien formar part del proper programa quinquenal de recerca relatiu a la qualitat i al mestratge de la llengua.

La presentació de les conclusions dels treballs d'aquests dos grups sens dubte desbordaria l'objectiu que aquest article persegueix. No obstant això, hem de dir que les principals conclusions s'han integrat al pla de treball de 2003-2004, o s'integraran en els pròxims plans de treball; aleshores serà el moment de presentar-ne les temàtiques escollides.

3.2. Pla de treball

A partir d'això, s'ha elaborat un pla de treball per a l'any 2003-2004 amb l'objectiu declarat de procedir, en primer lloc, a l'actualització dels principals indicadors ja publicats per estar, consegüentment, en millor posició per determinar els indicadors que cal elaborar per tal de completar l'estudi, cosa que formaria més aviat part dels plans de treball futurs. En efecte, tots els indicadors presentats als experts i jutjats com a pertinents s'han inscrit en el pla de treball d'aquest any, un pla de treball que, d'altra banda, ha estat ratificat pel Comitè de seguiment de la situació lingüística. Òbviament, aquesta planificació desborda les capacitats de producció de l'equip de recerca de l'Oficina; hem de dir que també inclou les col·laboracions sol·licitades per diferents socis, les quals han estat totes acceptades.

El pla de treball inclou deu temàtiques diferents, però de més o menys gran envergadura, almenys aquest any. En efecte, és molt probable que per a una determinada temàtica, hi hagi pocs indicadors per actualitzar, però que en els propers plans de treball, n'hi hagi més.

La major part dels treballs acceptats per a aquest any tractaran evidentment les temàtiques llengua i població i llengua i immigració. La publicació recent de les dades del cens de 2001 explica en gran part la inversió en aquestes temàtiques. En el cas de la temàtica llengua i població, per exemple, s'actualitzaran els indicadors que tractin les principals variables demolingüístiques (llengua materna, llengua parlada a casa, coneixement del francès i de l'anglès, principal llengua oficial parlada) i també alguns fenòmens que hi estan relacionats, com ara les transferències lingüístiques, la fecunditat i les migracions interprovincials. Hem de dir, però, que altres projectes d'envergadura estan anotats en l'agenda d'anys propers, com ara l'evolució del pes dels francòfons sobre alguns territoris, l'impacte de l'exogàmia i els comportaments lingüístics a la llar.

La temàtica llengua i immigració integra alhora les dades del cens i les dades administratives. En aquest context, les principals variables demolingüístiques de què hem parlat anteriorment seran objecte d'un tractament particular, així com alguns fenòmens que hi estan relacionats. Entre aquests fenòmens, la durada de la immigració constituirà una variable molt important d'aquesta temàtica. D'altra banda, les dades administratives permetran donar un cop d'ull diferent i sens dubte més fiable sobre aquesta temàtica, i més concretament, les dades relatives al coneixement del francès i de l'anglès. Un cop fetes aquestes actualitzacions, altres projectes seran sens dubte d'interès, com ara la immigració resultant o el fenomen de «retenció», les tries lingüístiques dels immigrants i les conseqüències de la seva concentració.

La temàtica llengua i ensenyament cobreix un àmbit molt ampli, ja que tracta de la situació lingüística pròpia de tots els nivells de l'ensenyament, des del preescolar fins a la universitat. A més d'avaluar l'efecte directe de la llei sobre l'assistència a les escoles de primària i secundària en anglès, també permetrà d'estimar quants alumnes admissibles en l'ensenyament en anglès han escollit estudiar en francès. Les dades relatives a l'assistència de l'estudiant permetran avaluar quants alumnes de secundària canvien de llengua d'ensenyament quan passen a la universitat: les dades relatives a l'assistència universitària permetran relativitzar segons els diferents grups lingüístics els índexs d'accés als programes d'estudis que porten a un grau universitari i els índexs d'obtenció dels graus universitaris. Un cop s'hagin actualitzat aquestes dades, es proposaran altres projectes centrats en el grau d'analfabetisme, el grau d'abandó escolar segons el grup lingüístic i la llengua d'ensenyament utilitzada en formació continuada.

La temàtica llengua i treball ha estat força explotada al llarg dels anys. La llista d'indicadors per actualitzar aquest àmbit és molt llarga, ja que remeten a un gran nombre de dades del cens (població activa, professió, sector d'activitat econòmica, etc.) i a nombroses recerques de tipus diacrònic. I, a més, el cens de 2001 ha incorporat una nova pregunta al seu qüestionari: «En aquest treball, quina llengua utilitza més sovint (regularment)?», una pregunta que sembla molt prometedora, sobretot perquè permet determinar la llengua parlada en un territori donat. A més d'això, s'han suggerit altres projectes de recerca a partir de la sessió de la pluja d'idees, uns projectes que un dia o un altre hauran de captar la nostra atenció, i més concretament la proposta per reformular les preguntes relatives a la llengua de treball, per adaptar-les a les realitats del mercat de treball actual.

La temàtica llengua i informàtica serà amb escreix l'àmbit menys desenvolupat al llarg d'aquests anys. Estarà limitada a l'obtenció de dades d'enquestes recents passades en les petites i mitjanes empreses. Per això caldria que al llarg dels anys següents es desenvolupés aquesta temàtica, sobretot pel que fa a la determinació dels elements constitutius dels anomenats sectors d'alta tecnologia, i a la recerca de les raons que motiven la utilització de la informàtica en anglès.

De la temàtica llengua i ingressos solament s'han d'actualitzar alguns indicadors. Es tracta d'un important àmbit per investigar, si hi tenim en compte els beneficis relatius al bilingüisme i als del trilingüisme, un fenomen que segurament s'eixamplarà. I serà important de no aturar-se aquí, sinó estendre aquestes anàlisis de tipus econòmic a altres categories de treballadors i també, en la mesura del possible, als no treballadors.

Per la seva banda, la temàtica llengua i cultura cobreix el camp, molt ampli, de les pràctiques culturals, sia la premsa escrita, la televisió, la ràdio, l'edició i el cinema. Al llarg d'aquest any es tractarà d'utilitzar les dades existents i d'actualitzar els diferents indicadors coneguts per, tot seguit, encarregar recerques que permetin una millor comprensió dels comportaments culturals dels quebequesos en general, i de les diferents comunitats culturals en particular.

L'aproximació a les actituds i els comportaments dels grups lingüístics s'ha de centrar, en primer lloc, en el desenvolupament d'un instrument de recollida. De la mateixa manera, al llarg d'aquest any els treballs relatius a aquesta temàtica estaran sobretot orientats cap a l'elaboració i la validació de qüestionaris adequats per tal de determinar les preguntes més significatives referides a les identitats, unes preguntes que s'integraran en un qüestionari general, que no estarà completament acabat fins que no s'hagin dut a terme molts altres subprojectes.

Les tasques del grup de treball sobre la qualitat i el mestratge del francès han permès classificar com a prioritaris els estudis sobre la llengua parlada. Així mateix, els principals estudis que es faran en aquest àmbit se centraran sobre la llengua oral dels lectors de notícies, i també sobre la llengua oral dels futurs ensenyants. És important recordar que en aquest àmbit tot està pràcticament per fer; per això, som ben conscients que l'avaluació que se'n farà a partir del proper estudi no serà completa.

3.3. Estratègies de difusió

El pla de treball del proper any és molt ambiciós, especialment pel que fa a l'objectiu que nosaltres tenim de donar a conèixer els nostres treballs a mesura que es produeixin. En efecte, és important afegir, per acabar aquesta presentació, que el Comitè de seguiment de la situació lingüística desitja no haver d'esperar l'elaboració de l'informe previst per la llei per difondre els indicadors actualitzats o novament elaborats, així com les recerques fetes en aquest context, sinó que voldria donar a conèixer aquestes dades a mesura que es produeixin mitjançant la publicació de petits fascicles i a Internet. Finalment, hem de dir que el primer fascicle previst tracta sobre la temàtica llengua i població, i es preveu que es publiqui a finals de la tardor.

4. Conclusions

A partir del pla de treball que us acabem de presentar és clar que, ara per ara, l'orientació de l'OQLF és d'actualitzar un nombre important d'indicadors i, segurament, de desenvolupar-ne altres per arribar d'aquesta manera a un diagnòstic el més complet possible de la situació lingüística al Quebec en el moment de l'elaboració del pròxim estudi. D'altra banda, també és important que esmentem que s'està gestant també el projecte d'elaborar alguns indicadors sintètics. No obstant això, aquest projecte s'allargarà segurament uns quants mesos, potser uns quants anys, ja que serà necessari articular de manera clara els elements conceptuals presents, així com els problemes metodològics que hi estan subjacents. En resum, tot i l'interès que aquest projecte té, som conscients que hem de tenir el temps necessari per a l'elaboració dels indicadors i assegurar-nos-en la fiabilitat per a la rendició de comptes prevista per la llei.

5. Bibliografia

Comité interministériel sur la situation de la langue française : Le français langue commune. Enjeu de la société québécoise. Québec: Ministère de la Culture et des Communications, 1996.

Commission des états généraux sur la situation et l'avenir de la langue française au Québec : Le français, une langue pour tout le monde. Une nouvelle approche stratégique et citoyenne. Québec: Commission des états généraux sur la situation et l'avenir de la langue française au Québec, 2001.

Conseil de la langue française : Indicateurs de la langue du travail au Québec, édition 1994. Québec: Conseil de langue française, 1994.

Conseil de la langue française : Indicateurs de la situation linguistique au Québec, édition 1992. Québec: Conseil de langue française, 1992.

GEORGEAULT, Pierre: «Les indicateurs d'usage du français au Québec. Réflexion sur leur élaboration», Revue d'aménagement linguistique, no 105, hiver 2003, p. 349-362.

Pierre Bouchard

Cap del Servei de recerca i secretari del Comitè de seguiment de la situació lingüística
Oficina quebequesa de la llengua francesa
Pierre.Bouchard@oqlf.gouv.qc.ca
Tel.: (514) 873-8277